

Osvojitev Kaniže po Turkih leta 1600.

Spisal Ivan Steklasa.

Po osvojitvi Sigeta (l. 1566.) je bila Turkom odprta pot skozi jugozapadno Ogersko tja do Štajerske. Bilo je sicer v tem predelu več manjših trdnjav, ki pa niso bile dovolj jake, da bi bile zaustavile napredujočega sovražnika. Zategadelj sklenejo stanovi treh sosednjih dežel, Hrvaške, Štajerske in Ogerske, da si složni branijo svoja posestva in si izbero v to svrho že po naravi jako čvrsto Kanižo za glavno trdnjavo. Kaniža je bila takrat v posesti vlastelinov Nadaždijev. Bila pa je oddaljena 16 milj od štajerske meje v močvirnem kraju ob Kanižici, majhnem potoku, nedaleč od Murinega izliva v Dravo. Ob močvirju se je razprostiral mali trg, ki je bil večkrat požgan in poplenjen od Turkov in naposled popolnoma pokončan. Tukaj stoji današnja Kaniža.¹⁾ V sredini močvirja pa je bil sezidan čvrst grad na otočcu. V trdnjavi je bilo dovolj prostora za jako posadko in vojaške potrebščine. Še pred osvojitvijo Sigeta je bilo v tem gradu nekaj kraljeve posadke; odkar pa je bil razdejan Siget, smatrali so Kanižo predzidjem ne samo Štajerske, nego cele Avstrije. Zategadelj je bila pa tudi vsa skrb za njeno vzdrževanje izročena cesarju, ki je ob enem učvrščeval tudi ostalo mejo proti Turkom. Ko pa ravno o času največe nevarnosti umre te trdnjave posestnik, grof Tomaž Nadažd, nekdanji ban hrvaški in palatin ogerski, kupi cesar Maksimilijan II. od njegove udove Urše, ki je bila podedovala Kanižo, grad in gosposčino za 10.000 goldinarjev, a v zameno jej da še opatijo boržmonostransko. Tako potane Kaniža kraljevo mesto. Takrat je pisal cesar svojemu bratu o Kaniži te-le znamenite besede: »Le-ta prelaz je tako važen, da bo sovražniku odprta pot do Gradca, če ga izgubimo. Zatorej mislim postaviti v trdnjavo posadko ter vsako leto za utrditev žrtvovali 37.552 goldinarjev.« Kmalu potem pošlje v istini svojega vojaškega stavitelja, Petra Ferrabosca, da pregleda kraj, bi-li se mogla na tem mestu urediti prava trdnjava in niso-li tla preveč močvirna za njo. Poročilo staviteljevo se je glasilo bržkone povoljno, kajti kmalu potem pošlje cesar komisarjema 5000 goldinarjev, nd tek 4000 goldinarjev za delavce; tudi tlačani so bili poslani tjakaj. Iz Beljaka je prispelo v istem času 100 stotov svinca, od avstrijske vojaške komore pa 50 stotov železa in jekla. Komora ogerska je morala skrbeti za hrano, Moravska pa poslati 100 nem-

¹⁾ Leta 1702. je bilo podrti trdnjavsko obzidje po zapovedi avstrijske vlade: le male ostanke vidiš še dandanes. Mesto se je v novejšem času lepo razvilo, ima znamenito trgovino s žitom in živino in precej živahno obrtnost. Šteje do 20.000 prebivalcev, med temi pa mnogo židov.

ških slug (vojakov); 216 konj je pripeljalo pripravo za most na ladijah, ki so ga imeli prihodnjega leta postaviti jezerski tesarji. Vso upravo pri zidanju je vodil Frančišek Poppendorf, ki je bil več vojaški stavitelj. Utrjevanje Kaniže je trajalo več let, ter je bilo voditelju strogo zapovedano, da ne sme z delom prenehati, dokler se ne zgotovi vsa trdnjava. Ob enem pa se ima poskrbeti tudi za topničarstvo. Cesar pozove sam štajerske stanove, da to podjetje pospešijo z izdatno podporo, predno sovražnik opazi, kakšne važnosti bode le-ta trdnjava. Leta 1570. izroči za delavce v trdnjavi ogerski provijantni načelnik (Proviantmeister), 3000 goldinarjev, a deželni zbor avstrijski poprosi cesar sam za znatno podporo; »kajti ravno tej deželi«, pravi pismo, »mora biti največ do tega, da se postavi na meji jaka trdnjava.« Postavili so v trdnjavo mlin, pivarno, mnogo skladišč za žito, moko in kruh. Tudi mnogo vina so si pribavili, celo uro za zvonik so dobili z Dunaja. Grofe Zrinjske in Nadažde poprosijo stanovi, naj odstopijo pobiranje desetine v celi okolici njim za trdnjavo. Za vzdrževanje posadke se določijo tudi dohodki opatije zalavarske. Leta 1575. je bilo priposlanih 10.000 goldinarjev iz cesarske blagajnice za utrjevanje Kaniže. Stanovi notranjeavstrijski izročé istega leta 20.000 goldinarjev za zidanje in 24.000 goldinarjev za nakup topov; tudi učvrstijo s topovi in možnarji Kerestur in vse prelaze črez močvirje okoli Kaniže. Ravno tako so vršili svojo dolžnost stanovi Dolenje Avstrije, žrtvujoč v to svrhu dalj časa do 100.000 goldinarjev.

Že ob tem času je bila zbrana v Kaniži precej močna posadka; vzdrževala jo je cesarska komora. Iz iste blagajnice so se pokrivali tudi stroški za utrjevanje in oboroževanje. Mnogo izkazov o teh stroških ter raznih dopisov z vojaškimi oblastmi se nam je ohranilo do dandanes. Iz teh izprav je razvidno, kako važna je bila takrat ta trdnjava, in da so jo naposled zvezali po pošti z Gradcem in Dunajem.¹⁾

Mnogi turški napadi v te kraje najbolje svedočijo, kako prav so imeli oni, ki so osnovali na tem mestu tako silno trdnjavo. Posebna nevarnost pa zapreti Kaniži po padu sigeškem. Cesar Maksimilijan II. postavi za-tegadelj posadki na čelo izkušenega zapovednika, Frančiška Taha sused-grajskega. V trdnjavi je bilo 1000 pešcev in 1000 konjikov, ki so bili večjidel Hrvati in Slovenci, kakor tudi njih zapovedniki. Razun Taha so takrat zapovedovali trdnjavskim četam Peter Kegljevič in brat mu Matija, Ivan Alapič s sinom Gašparjem, ki se je bil rešil iz Sigeta, Jurij Patačić in mnogi drugi. Od leta 1567. ni imela Kaniža miru, kajti Turki so dobro vedeli, da je njih naskokom ravno ona največa zapreka. Sklenejo zatorej napasti jo še istega leta ter jo osvojiti že v prvem naskoku. Na dve strani

¹⁾ Že leta 1567. je bila zvezana z Radgono in kmalu potem z Gradcem, z Dunajem pa šele leta 1593.

udarijo Turki, zajedno na Jegar in na Kanižo. Oddelek vojske, ki je bil poslan proti Kaniži, osvoji najprej trdnjavo Brzence, stoječo pred Kanižo, ker so jo naši zapustili. Potem zasedejo mesto Reč, kjer dočakajo naše junake iz Kaniže v zasedi. Huda borba se vname, in naši se morajo umakniti nazaj v Kanižo. V borbi pade smrtno ranjen od zapovednikov le Peter Kegljevič. Ker takrat Taha ni bilo v Kaniži, mislijo jo Turki zlahka osvojiti. Zategadelj udarijo najpoprej na trdnjavo Sv. Jurja in sicer po noči ter zarobijo mnogo ljudij in živine. Ali ko mislijo osvojiti samo trdnjavo, odpodi jih hrabri Bot. Zdajci pa planejo Turki na Kanižo, nadejajoč se, da jim mora pasti v pest, ker je ne brani Tahi. Ali hudo se prevarijo. Tahi se je bil namreč med tem skrivaj povrnil v trdnjavo ter se dobro pripravil za napad. Tahi vodi sam svojo vojsko, odbije Turke z nasipov ter jih porazi popolnoma; drugi dan pa nakiti mestno obzidje z odsekanimi turškimi glavami.

Sledečega leta (1568) je bil sicer sklenjen drinopoljski mir; ali ni se nikdar spolnjeval, najmanje pa na mejah naproti Hrvaškemu, kjer je trajala vedna vojska. Tudi na jugozapadnem Ogerskem ni bilo od tega časa nobeno leto pravega miru. In ravno okoli Kaniže so se vršili najhujši poboji, kajti Turki so hoteli vsekakor imeti trdnjavo. Pozabili so že bili, kako sramotno so bili odpodeni leta 1567. To jih pa ne plaši niti najmanje, nego izvabijo leta 1571. tedanjega neopreznega zapovednika Jurja Turija iz trdnjave ter pobijejo neusmiljeno njega in vso njegovo četo. Trdnjava se jih je pa vendar ubranila navzlic veliki nevarnosti.

Že čez dve leti (1573) zopet prihrume Turki pod Kanižo. Takrat je bil zapovednik v trdnjavi Gašper Alapič. V njegovi četi se najde neki izdajica, tudi Gašper po imenu, ta pobegne k Ali-paši ter mu razjasni ves položaj v trdnjavi: če jo hoče imeti, more jo zdaj lahko napasti in osvojiti, kajti močvirje je vzpričo zime zamrznilo, in vojska se lahko spusti po ledu do trdnjaviških nasipov. Ali-paša poskusi mamljivo srečo. Hitro zbere svoje čete ter dobi celo pomoči od sosednjih paš, namreč sikloškega, pečuškega in kapošvarskega. S to močno vojsko se približa ponoči čisto tiho do Kaniže. Tedaj pošlje najprej Gašparja razgledavat, kako debel je led, in kaj počno v trdnjavi. Bilo pa je to ravno zadnji predpustni dan (22. marca). V mestu je bilo vse veselo, in tudi vojska je legla pijana spat. Alapič je bil sicer opozorjen, kolika nevarnost mu preti, ali vendar ni hotel verjeti o kakšnem naglem napadu. Brž ko Gašpar Ali-paši sporoči o stanju v trdnjavi, prepusti mu le-ta 800 najsmelejših vojakov, da udari z njimi na mesto. Le-ti prekoračijo kmalu mestno obzidje, na katerem ni bilo nobene straže ter pobijejo po ulicah mnogo pijanih vojakov in meščanov. Med tem nastane v mestu velik nered in zmešnjava, in da se ni osvetil

Štefan Isthvany ter pohitel v trdnjavski stolp, tukaj probudil Alapiča in posadko, pala bi bila Kaniža že pri tej priložnosti. Zbrana posadka zapodi sovražnika iz mesta. Vendar pa so Turki zaplenili velik plen v Kaniži ter odpeljali s seboj več nego 1000 ljudi, čez 700 konj in 2 topa. Slavodobitno se vrnejo v Siget. Radi svoje nepazljivosti izgubi Gašpar Alapič zapovedništvo v Kaniži; toda radi svojih vojaških zaslug je bil imenovan pozneje za bana hrvaškega poleg Draškoviča. Zapovednik v trdnjavi pa je postal Jurij Zrinjski, sin junaka Nikolaja.

Ko Turki leta 1577. znova prihrumé pod Kanižo, predloži nadvojvoda Karol, ki je bil leta 1576. prevzel obrambo teh mej proti iztočnemu sovražniku, cesarju novo obrambno osnovo, po kateri naj dobi Kaniža posadke najmanj 2000 mož. Vrhu tega naj se učvrstijo prelazi čez Muro; tudi bi bilo potrebno, da se postavijo nad trdnjavo kermendsko, potem ob reki Rabi do Blatnega jezera ter tja do Save razne utrdbe za obrambo Avstrije. Ravno tako naj se učvrstijo Novi Zamki (Neuhäusel) na Ogerskem (zgodilo se je šele leta 1592) ter vsi prehodi v tem okraju, katere naj stražijo prebivalci Dolenje Avstrije. Razume se, da se ni vse tako zvršilo, kakor je bilo zasnovano. Celó za Kanižo ni bilo dovolj sredstev, skoraj še najmanj pa za posadko, ki je živela v večnem pomanjkanju, kar ni najbolje delovalo na nje red in pogumnost. Štajerski stanovi se tožijo zatorej gledé te zadeve že leta 1581. tako-le: »Čúdo božje, da niso še te trdnjave osvojili sovražniki, ker se zlasti vojska v njej tako zanemarja. Kolikokrat morajo konjiki in pešci zapustiti trdnjavo, da si poiščejo hrane.« Le čúdití se moramo vztrajnosti teh čet!

Med tem so Turki vse dalje prodirali ne samo na Hrvaškem, nego tudi na Ogerskem; vse bolj so se približevali Kaniži. Da se sovražniku zakrči pot, začno naši leta 1579. zidati pod veliko trdnjavo novo trdnjavico Bajico, in sicer tamkaj, kjer se izliva Kanižica v Muro. Jurij Zrinjski se je mnogo trudil, da bode nova trdnjavica čim jačja, in je zategadelj prosil pomoči pri vseh svojih sosedih. Ali-paša pa tudi kmalu izvoha, kaj se počne na tej strani Kaniže, ter sklène kristjane prisiliti, da popusté svoje delo. Bržko namreč opazi, kako ljudje vlačijo iz šume za trdnjavo potrebni les, in kako kopljejo jarke, sklène to delo ustaviti. S 3000 konjiki in nekoliko topovi napade naše. Naši pa so bili oprezni ter so se zbrali v bližini nove trdnjavice v lepem številu pod vodstvom Jurja Zrinjskega ter velikašev Baltazarja Bačana in Franciška Nadažda. Na zapoved nadvojvode Karla pošlje tudi Vid Hallek, krajiški zapovednik v Slavonij: svoje čete pod vodstvom Ivana Glavbicerja. Naši so bili tedaj pripravljeni na odpor, vendar pa jih je Ali-paša napadel tako jaderno, da so se čete plemiške kar razbežale po bližnjih šumah, dasi so jih poveljniki hrabрили in ustavljali.

Nikakor se niso upali iz šume. Kar si Bačan nekaj izmislil, Ravno mu pripeljejo vojaki dva ujeta Turka; odpravi jih z njima v bližnjo šumo, češ, da ju pobegli vidijo kot znamenje zmage nad Turki. Bačanovi vojaki begunce celo nagovarjajo, naj se hitro vrnejo na bojišče, če hočejo še kaj plena dobiti. Ta prevara je uspela. Plena željni, prihite begunci na bojišče, kjer so se ravno najhuje bili. Ali-paša pa je mislil, da so prišle našim nove čete na pomoč. Prestraši se ter zapove vojski, da se povrne domov. Pri tej priliki pa je nastala taka zmešnjava v turški četi, da so se mnogi od naših preganjani zadušili po kaniških močvirjih; kateri so pa živi ostali, vrnili so se ranjeni in pohabljeni v Siget. Naši so hvalili Bačanovo iznajdljivost ter dovršili započeto zidanje omenjene trdnjave. Nadvojvoda Karol pa je postavil novi posadki na čelo Nikolaja Malakocija, prvega četnika Jurja Zrinjskega, ki se je še tistega leta poskusil s Turki ter jih pri Dravi premagal.

Zlasti hude borbe so imeli kristjanje okoli Kaniže leta 1587., ko je po okolici razsajal Sasvar-paša sigeški. Toda Jurij Zrinjski ga v družbi z drugimi zapovedniki popolnoma pobije pri Kačorlaku nedaleč od Kaniže.¹⁾ Vzpričo tega silnega poraza so mirovali sigeški paše ter se niso upali več let napadati Kaniže.

Ko pa se je udal leta 1593. za drugega obsedanja Sisek Turkom, mislilo se je, da bodo zdaj sovražniki z vso silo prodrli mimo Zagreba v sosednje slovenske dežele. Zategadelj je zavladal silen strah po Hrvaškem in po vseh slovenskih pokrajinah. Ljudje so bežali v trdnjave, kjer so se čutili varnejše; ko so pa Turki v istini prihrumeli pod Zagreb, poprosilo je mestno starešinstvo pri cesarju pomoči, katero jim je cesar tudi poslal pod zapovedništvom Danijela Frankola Trščana. Na to se hitro zbere nova krščanska vojska, da obrani mejo; hudo borba bi se bila unela, da ni veliki vezir potreboval na Ogerskem vseh čet; kajti tukaj se je odslej bil odločilni boj.

(Dalje prihodnjič.)

¹⁾ Obširneje o tej bitki v Letop. M. Sl. I. 1892. str. 115.—116.

K petemu sešitku Wolfovega slovarja.

(Dalje.)

Jávorček m. ime prascu. — *jedávati* essen: Habd. ad. 507 se ne bil navadil na polju obeda svojega pretrgavati, nego je zmirom *jedaval* doklam se je nasitil. 816 koga orsaški veliki oficiali rano *jedavaju* cujus principes mane comedunt. 818 ki su rano v jutro (s) svojemi tolnačniki *jedavali* i pili. — *jedínka*, f puška enocevka — *jedínski*: jeden jedínski

Andrejec jim pa ni rogov pokazal, pač pa je zaklel po laško, nabral kamenja ter ga metal za otroci, dokler jih ni pregnal. Potlej pa se je spravil kam na hlev, kjer je trdo zaspal; vzbudilo ga je še-le ropotanje voz in krik voznikov, ko je bilo solnce že »za moža visoko.«

Ljudje so govorili: »Oh, oh, kako se je izpremenil! Kdo bi si bil mislil! — Kako se je jokal, ko so mu zagrebali mater; pa ga sedaj poglej! — Ta ne bo dočakal pravega konca. Tisto žganje ga bo umorilo. Pelin ga bo zadušil. »Geruš« ga bo spravil.« —

Ljudje so prav govorili.

Stavil je некоč, da popije veliko mero žganja. Popil ga je; ponoči pa — bival je zadnja leta v občinski hiši — so ga prijele slabosti tako, da se je zmešal; oblekel se je in letel ven — bilo je pozimi — na mraz. Prehladil se je in nagloma umrl. Kraj mrtvašnice, ali kakor tu pravimo, kraj »krsnice« so ga pokopali, in nekdo mi je pripovedoval, da je neki porednež vsadil za spomin na njegov grob žlahtno cvetico tamošnjih žganjepivcev — temnozeleni pelin.

Osvojitev Kaniže po Turkih leta 1600.

Spisal Ivan Steklasa.

(Dalje.)

Veliki vezir Sinan-paša je prispel z ogromno vojsko meseca velikega srpana v Beli grad, odkoder je nakanil napasti Ogersko. Ohol je bil ta veliki vezir čez vsako mero, kar je pokazal najbolje s tem, da je vodil cesarskega poslanca s seboj iz Carigrada in sicer v verige vklenjenega. To je bil nesrečni Krekvič, ki je v Belem gradu vzpričo velikih muk izdihnil svojo dušo. Tako malo je takrat Turška spoštovala mednarodne pogodbe! Pri Oseku dá Sinan-paša čez Dravo napraviti most, a od tukaj udari naravnost na Vesprim in Paloto, ko je zvedel, da je cesarska vojska zbrana pri Rabu. Med potom je počivala turška vojska dva dni v Stolnem Belem gradu, potem šele se vzdigne na Vesprim. Že čez tri dni se preda mesto, in osem dnij kesneje tudi trdnjavica Palota. Sinan-paša se povrne zatem v Budim, kjer je hotel prezimovati; ali vojska ga prisili, da se povrne z njo v Beli grad, kar je tudi storil. Ravno ob tem času pa premágajo krščanski vojvode Zrinjski, Nadažd, Palfi in Hardek budimskega pašo Hasana pod Stolnim Belim gradom ter zaplenijo 44 topov. Malo kesneje osvoji pa štajerski deželni

zapovednik Krištof Teuffenbach trdnjavo Filek in še osem drugih manjših trdnjavic.

Sledečega leta (1594) pridobi Palfi trdnjavo Novi grad; na jugozapadu pa se je Zrinjski odločil v zvezi s Frančiškom Nadaždom, Žigom Herbersteinom, Friderikom Trautmansdorffom, Ivanom Laričem in Melhiorjem Rödernom, da očisti ves kraj okoli Kaniže nasilnih sovražnikov ter jim otme vse bližnje trdnjave, katere so bili do tega časa osvojili. Z 10.000 vojaki in 11 topovi se vzdigne poznati junak na Brzenco; le-to Turki hitro zažgo in pobegnejo; ravno tako store tudi s kulo Čurgo. Naši osvoje same ruševine. Potem udarijo na Babačo. Tudi to trdnjavo je mislil Zrinjski zlahka pridobiti. Ali ko Turki spazijo, da se trdnjavi približuje krščanska vojska, podero hitro mostove čez reko Rinjo, ki je bila narasla po deževju, in naši je radi tega niso mogli pregaziti. Zrinjski se povrne na to v Kanižo.

Početkom velikega travna se zbere jaka cesarska vojska pod zapovedništvom Krištofa Teuffenbacha ter obsede Hatvan; nadvojvoda Matija pa je med tem že oblegal Ostrogon. Vendar pa naša vojska ni mogla osvojiti teh trdnjav, če tudi so premagali pod Hatvanom Turke, kajti veliki vezir Sinan-paša je pripeljal ravno še o pravem času iz Belega grada znatno vojsko na pomoč onemogloma posadkama. Imel pa je v vsem gotovo 100.000 mož. S to silo udari najprej na Tato; le-to je branil Jurij Pazij le nekaj dnij, potem pa se je predal. Turki osvoje tudi kulo Sv. Martina ali Sv. brdo. Od tukaj pohiti Sinan-paša pod Rab. Na potu se mu pridruži še 40.000 mož novih čet. Rab je branil Hardek, ali ga ni ubranil. Vsa hrabrost Palfijeva in Zrinjskega ni pomagala trdnjavi; kajti plašljivi Hardek jo preda 29. kimovca Turkom. Za to nečastno delo je izgubil kesneje glavo.

Komorna pa Sinan-paša ni mogel osvojiti, četudi ga je streljal več dnij z največimi topovi; tako čvrst je bil. Pa tudi posadka je bila junaška. A ko zve, da se približuje vojska nadvojvode Matije, umakne se zimovat v Budim, Stolni Beli grad in srbski Beli grad.

Ker so Turki sledečega leta (1595) imeli mnogo opraviti v podunavskih kneževinah radi vstaje, računal je cesar na to priložnost ter sklenil osvojiti izgubljene trdnjave na Ogerskem. Pridobil je za to podjetje izvrstnega zapovednika, kneza Karola Mansfelda. Le-ta prihiti 1. malega srpana s 60.000 vojaki pod Ostrogon, da ga osvoji. Oblega ga že celi mesec. Kar zve, da gre trdnjavi na pomoč budimski beglerbeg Sofi Sinan. Naši pričakajo Turke pripravljeni za boj. Dne 4. velikega srpana se vojski spopadeta, in po dolgotrajni borbi zmagajo naši sijajno ter osvoje celo turški tabor. Kmalu zatem umre Mansfeld, in zapovedništvo prevzame sam nadvojvoda; ta se polasti trdnjave že 2. kimovca. Nedolgo potem osvoji naša vojska tudi Višegrad. A ko to zve Muhamed, zažge svojo trdnjavo Vac ter gre s posadko v Budim.

Na jugozapadnem Ogerskem pa se je vzdignil tisti dan, ko je Mansfeld zmagal sovražnika pod Ostrogonom, Jurij Zrinjski z lepo četo Hrvatov in Slovencev (bilo jih je do 10.000 mož) na Babočo, trdnjavo stoječo na Dravi med Kanižo in Sigetom. Znano je, da je prošlega leta ni mogel osvojiti radi prevelike vode. Slovence je vodil Žiga Herberstein. Ko sovražnik opazi krščansko vojsko, umakne se brez borbe jačji sili, zapalivši poprej trdnjavo. Naši pohite v goreče mesto ter rešijo, kar se je še dalo. Tako so pridobili naši tudi to trdnjavo brez vsake izgube. Staro trdnjavo so takoj popravili in učvrstili ter postavili vanjo posadko pod zapovedništvom Nikolaja Horvata, bivšega četnika pri kaniški posadki. Novo Babočo pa je uredil Žiga Herberstein. Ko je Jurij Zrinjski zvedel o sijajni zmagi Mansfeldovi pri Ostrogonu, dal je zatrobiti z vsemi trobentami ter izpaliti v trdnjavi vse topove, češ, naj zvedo Turki, kaj se je zgodilo kristjanom v korist.

Sledečega leta osvoje naši na Ogerskem Hatvan, toda izgube Jager. Za obsedanja te trdnjave se vzdigne Hasan Mali iz Sigeta na Babočo, ko je zvedel, da je pobegnul iz nje zapovednik Nikolaj Horvat. Ali ljuto se je prevaril, kajti hrabro jo je branil njegov namestnik, Jurij Vega. Ko je bilo pa Hasanu prijavljeno, da se približuje trdnjavi Jurij Zrinjski iz Kaniže, ni se upal počakati ga, marveč pobegnul je sramotno s svojo četo. Mesto plašljivega Nikolaja Horvata postavi nadvojvoda Matija v Baboči kot zapovednika Gregorja Peteva.

Za Jager je bilo cesarskim silno žal, in hoteli so ga zopet osvojiti. Nadvojvoda Maksimilijan zbere lepo četo, s katero pohiti omenjeni trdnjavi na pomoč, ali pride prekasno. Vendar pa udari na Turke zunaj trdnjave ter jih tudi zmagaja, dasi je sam sultan vodil svoje čete proti kristjanom. Ali naši, pijani zmage, se razkrope po turškem taboru radi plena vkljub prepovedi. To priliko porabijo Turki, se hitro zbero, udarijo na-nje ter jih popolnoma pobijejo. Turški zapovednik Cicala, ki je dobil bitko, postane v kratkem veliki vezir. Tako se Mohamed III. povrne slavodobitno v Carigrad.

Sledeče spomladi, l. 1597., osvoji Nikolaj Palfi Tato, a nadvojvoda Maksimilijan Papo. Na to obsedejo kristjanje Rabo, ali to podjetje jim izpodleti. Tudi Tato dobi veliki vezir Mohamed zopet v svojo oblast, Vaca pa ne more osvojiti; naši ga celo premagajo v bitki pred trdnjavo samo. Janičarji prisilijo na to Muhameda, da odide z njimi v zimovišča. Dogovarjalo se je sicer o miru ali brez vsakega uspeha. Tudi krščanska vojska se razide kmalu zatem. Sultan se radi tega neuspeha tako razsrdi na velikega vezirja, da mu odvzame zapovedništvo. Z njegovim naslednjikom Hasan-pašo pa ravna še huje; da ga namreč v temnici zadušiti. Sedaj

postane veliki vezir Džerat Mohamed, a zapovednik na Ogerskem Mohamed Saturdži; ta je komaj pričakoval pomoči iz Carigrada, da začne spomladi znova boj s kristjani.

Naša vojska je pričela novo borbo z osvojenjem Raba, dočim se je Mohamed polastil Čanada na potu proti Velikemu Varadinu, kasneje pa še Tate, Vesprima, Palote in drugih manjših trdnjav. Dne 5. meseca vinotoka l. 1598. se loti nadvojvoda Matija s 33.000 vojaki Budima samega, pa bi ga bil tudi osvojil, da ni nastopilo nepovoljno vreme, Ravno tako se je godilo Turkom pred Velikim Varadinom, odkoder so se morali vrniti v Beli grad, ne da bi bili opravili kaj uspešnega. Sultan odstavi radi tega neuspeha velikega vezirja Džerata Mohameda ter imenuje Ibrahim-pašo že tretjokrat.

Sledečega leta (1599) so hoteli naši osvojiti Stolni Beli grad na isti način, kakor v prošlem letu Rabo namreč z lokavostjo. Ali Turki jih zasačijo in odpode. Nato se je hotel Ibrahim, brž ko je prispel v Budim, dogovarjati o miru, ali ker ni bila voljna nobena stranka kaj popustiti, so prenehali dogovori, in vojna se je nadaljevala. Turki so se namreč radi tega neuspeha silno razsrdili ter začeli razsajati in pleniti po Ogerskem, dokler jih ni pregnal Palfi. Zima stori konec bojevanju na obeh straneh. Ali zloradi Ibrahim-paša ne miruju, nego snuje neprenehoma, kako bi z izdajstvom dobil kakšno trdnjavo. Posebno mu je bila na srcu trdnjava Papa. Tukaj so se bili pobunili francoski najemniki (Valoni), ker jim ni bila izplačana najemnina o pravem času. Obrnili so se s ponudbo do Derviš-paše v Stolnem Belem gradu, da predado Turkom trdnjavo, če jim le-ti izplačajo zaostalo vsoto. Kdo je bil zadovoljnejši, nego Ibrahim paša, ki to vest hitro sporoči v Carigrad, od koder tudi v istini dobi 10.000 cekinov za prvi čas s poročilom, da se ostanek izplača kesneje. Tedaj se vržejo Valoni na svoje tovariše in jih kmalu zmagajo; zapovednika Maroto zvežejo in mesto poplenijo. Ko pride kmalu zatem pred trdnjavo cesarska vojska pod zapovednikom Adolfom Schwarzenbergom, branijo trdnjavo prav pogumno. Sam zapovednik cesarske vojske pade pri obleganju, zadet od sovražnikove kroglje. Ker so pa izdajalci izprevideli, da se ne bodo mogli upirati neprijateljski sili, prodere njih do 2000 iz trdnjave skozi tabor krščanski. Nadaždovi in Thurnovi konjiki jih pokončajo večji del; le kakih 500 jih pride v Stolni Beli grad, kjer dobe 10.000 cekinov. Od tega časa so služili kot posebna četa v turški vojski. Skozi celih 20 let je bila poznata ta četa kot najhrabrejša med vsemi drugimi, ali tudi najkrvoločnejša. Pri obleganju Kaniže so bili prvi med vsemi napadači, a šele po osvojitvi te trdnjave so dobili ostanek obetane plače. Še pri obleganju Hocima ¹⁾ so

¹⁾ Poljaki so premagali tukaj turškega sultana Osmana leta 1621. *Prip. pis.*

se pokazali kot prave okrutreže; saj jim je bilo največje veselje, ujete Ko zake počasi na ognju peči. Hoteli pa so se na ta način osvetiti še večji okrutnosti, ki je vladala v cesarski vojski, kjer so se po navadi jetniki mučili na vse peklenske načine.

(Dalje prihodnjič.)

K petemu sešitku Wolfovega slovarja.

(Dalje.)

zakaj zato denn: Habd. mar. 186 vnogi drugi to isto od device pišu. *Zakaj zato* ne zaludo cedrušu drevu prisposobljena; i često pri Zagrebcu. — *kakov takov* qualiscunque: Habd. mar. 49 vsegdar imaj *kakov takov* pošten posel. — *kalafat* m. Habd. ad. 724 pride k redovnem ljudem gdo, priprave kaj mogu poleg stališa njegovoga, ljubljeno primu, je medž njegovimi *kalafati* neki kateri reče: oh kak lepo bog ovem redovnikom vgaja, kak se lepo gosté! štima te *kalafat*, da vsegdar se takovimi jestvinami kadé stoli redovnikov. — *kalampër* m. pri pletenji selskih hiš se oni koli ali stolpiči, okolo katerih se plete, zovó kalampéri. — *kālanec* m. neki oreh ki se mu lupina lahko kala. — *kalina* f. die Zähre: Habd. ad. 221 poklam dete iz zibeli izide, mladencem postane, kuliko po školah, kuliko po meštrijah, kuliko po gospodskih dvoreh žuhkeh *kalin* ne požere! Zagr. 1,252 kada pak pod večer žitka našega zajdemo vu ovčarnicu vekivečnoga pokoja, onde veseleč budemo preživali naše trude i žuhke *kaline*, s kojemi smo se na ovom svetu hranili. 1,403 lahko je vam govoriti, ali nam, koji ti grenke pilule zobljemo i žuhke *kaline* požiramo, težko je trpeti. 1,417 o suze i *kaline*, kade ste? o lacrymae, ubi estis? Vranič rob. 2,103 večkrat bute primorani vnoge žuhke *kaline* pregutati. itd. — *kāmčec* m = kamenčec: Nagfl. 112 pure jejjo mišice, mühé, *kamčece*, glažojno itd. — *kamēl* m. das männliche Kameel Habd. ad. 657 gda bi enkrat *kamelski* pastir kamilu bil plahtami pokrtil, da bi je *kamel*, nje sin, ne poznal . . . — *kāmenek* m. dem. kamen Habd. ad. 974 znaj da špoti, ke su tebe činili ljudi oni nesnažni, dragi *kamenki* su bili kateri su k ove korunici falili. — *kamennu* kamenna adj = kamēn: Habd. mar. 119 ki drevenem i *kamennem* bogom su se klanjali. 458 s *kamenneh* stupov. — *kāmcati* kāmčem, pura kamče, nekako glasiti se. — *kamuka* f. neka snov ali tvar: Habd. ad. 717 črna farba ne špota vredna, pače črni baržun, *kamuka*, tafuta tulike su v svojem redu precembe kulike beli ali črlení.

(Dalje prihodnjič.)

M. Valjavec.

»Srečno pot!« — Odhajal sem. Pri vratih sem še postal ter se ozrl še jedenkrat na svojega Lojzeta. Solza se mu je utrnila iz očesa in mu padla na velo lice, solza poslednja, solza slovesa. S težkim srcem sem ga zapustil. — Nikomur nisem povedal, kar mi je bil zaupal na vrtu. Držal sem besedo.

Sedaj, ko počivaš že tu v hladni gomili, sem napisal tebi v spomin te vrste, in poslavljajoč se od domačega pokopališča, ti kličem: Spi mirno smrtno spanje v zemlji domači, ti narodni pripovedovalec! —

Osvojitev Kaniže po Turkih leta 1600.

Spisal Ivan Steklasa.

(Dalje.)

Mesto Schwarzenberga postavi cesar za glavnega zapovednika svojim četam na Ogerskem lotrinškega vojvodo Emanuela Mercoeura. Turški zapovednik pa je ostal Ibrahim-paša; le-ta je zbiral prav marljivo v Belem gradu turške čete za odločno borbo, kajti leta 1600. se je imelo vojevanje na Ogerskem začeti z vsemi silami, da se izvede vendar že kaj uspešnega. Iz cele turške države so se zbirale čete, a Ibrahim-paša jih je vzprejemal v Belem gradu. V prvem redu se pridruži vezirjevi vojski aga janičarjev, Tirkadži Hasan, s svojo izbrano četo in s topničarji, kmalu za njim pa sultan krimski z nekoliko tisoč Tatari. Konci meseca velikega travna krene turška vojska črez most pri Oseku naravnost proti Ostrogonu. Ko se združi s to vojsko še Terjaki Hasan-paša, ki je bil raztepel pri Baranji vasi krščansko četo ter večji nje del zagnal v Dunav, sklenejo v bojnem svetu udariti nemudoma proti Kaniži. Terjaki-paša razjasni namreč v svetu, koliko trpe kraji okoli Kaniže, Baboče in Koprivnice od napadov Herbersteinovih čet, in da je neogibno potrebno osvojiti Kanižo, ako naj se prepreči to pokončevanje. Tako je pala kocka tudi o Kaniži. Čudno to sicer ni, kajti odkar je padel Sisek, je bila Turkom samo še ta trdnjava napoti, da niso mogli na Štajersko in Avstrijsko. Videli smo tudi, kolikokrat so se ji približali v tem času; ali nikoli se je niso lotili resnobno, ker so dobro vedeli, da niso dosti jaki za tako borbo. Sedaj pa jim je vzrastel pogum, kajti večji del okolice so si bili že osvojili, pa so se zato nadejali, da bodo to pot uspeli. In nada jih ni prevarila. Seveda so tudi na Dunaju izprevideli, da so nastopili za to trdnjavo usodepolni časi, in v zadnjem trenutku je vo-

jaška komora poskrbela za obrambo, kolikor se je še dalo storiti. Cesar je pošiljal zdaj točno plačo in sukno tamošnji posadki, a zapovednikom je imenoval barona Jurja Posedarskega (Paradajzerja).¹⁾ Le-ta je bil dobro poznan na dvoru že poprej, ko se je nekaj časa mudil v Pragi s poročili do cesarja od nadvojvode Maksimilijana, in takrat si je pridobil tudi cesarjevo milost. Kot zapovednik novi trdnjavi je razložil Posedarski cesarju in vojaški komori prav natanko položaj posadke ter je zahteval odločno pomoči, dokler je še čas; kajti sovražnik se je pripravil po vesteh tudi resnobno za napad. Ravno v tem času zadeneta trdnjavo dva prav huda udarca. Turški jetniki zažgo namreč skladišča za hrano; le-teh je nekaj pogorelo in takisto del trdnjave. (Valvasor IV, 24). Kasneje se podere velik del utrditev, druge pa se pohabijo prav močno po hudem vremenu. Vse to je bilo na zlo. Posedarski se je seveda trudil noč in dan, da vse to popravi. Med posadko pa se je začela širiti nepokorščina, in del nje je celo zahteval, da se odpusti iz službe. A sovražnik je bil že v bližini.

Konci velikega travna so se zbirale sovražnikove čete okoli Sigeta. Posedarski je dobro vedel, da jim je namen Kaniža; meseca rženega cveta o tem tudi nadvojvoda Matija ni več dvomil. V Pragi se je storilo, kar se je dalo. Trdnjave oskrbniku je bilo naročeno, da nakupi za trdnjavo 200 veder vina, mnogo žita in drugih potrebnih stvari. V naglici je morala poslati vojaška komora 18.585 goldinarjev, med temi 2273 goldinarjev za sukno. Temu znesku je moral dodati upravitelj engelhardceljski 2025 goldinarjev. Ves ta denar se je moral v trdnjavo poslati do 1. vel. srpana. Stanove Dolnje Avstrije poprosi cesar, da pošljejo za hrano ali takoj 15.000 goldinarjev, ali pa vsaj po žetvi žita v enoliki vrednosti. Odločili so se za denar, o katerem pa je imel upravitelj položiti račun, pozvan na to meseca listopada istega leta. Jurij Posedarski je ob enem priporočal nadvojvodi Matiji, naj zbere kar največjo vojsko, da sovražnika pobije popreje, nego obsede trdnjavo. Ali to se žalibog ni zgodilo; cesarska vojska se je zbirala tako počasi, da se je mogel medtem sovražnik prav lahko približati trdnjavi.

Veliki vezir Ibrahim pošlje pred glavno vojsko kot prednjo stražo nekoliko čet pod beglerbegom Murad-pašo ter Mohamed-pašo, da osvojita Šikloš in Babočo. V le-tej trdnjavi sta bila zapovednika Jurij Petev in Urmiller s 500 vojaki posadke. Tri dni so Turki streljali s topovi na trdnjavo,

¹⁾ Jurij Posedarski se je boril z Jurjem Lenkovičem pri Klisu l. 1596. in je bil ondi ujet. Kasneje so ga Turki izpustili, ker je pregovoril Alfierija, zapovednika kliške trdnjave, da se je predal Turkom, kar bi bil pa moral itak storiti, ker mu ni mogla prispeti o pravem času na pomoč Lenkovičeva četa.

a ker je bila preslabo utrjena, sta se začela zapovednika dogovarjati o predaji, ki je sledila že 3. kimovca.

Štiri dni kasneje (7. kimovca) se prikaže Ibrahimova vojska pred Kanižo ter se utabori južno od trdnjave poleg nedavno razrušene trdnjave Baice. Od te strani si naredi sovražnik skozi močvirje nasip od drv, listja, slame in prsti ter se spusti po njem na severno stran trdnjave, tako da se je začelo obsedanje od dveh strani. Ker je bil pa ves kraj močviren, so naredili še pet novih nasipov, na katere so namestili topove. Tedaj se začne strašno streljanje na trdnjavo. Ali naši napadejo pogumno topničarje ter jim zabijejo vse topove, enega odpeljejo celo v trdnjavo. Vender se Ibrahim-paša kmalu pomore. Iz Stolnega Belega grada dobi v kratkem novih topov ter znova udarja na trdnjavo, ali brez pravega uspeha. Naposled uvidi, da mu ni mogoče na ta način trdnjave premagati, pa se odloči na redovito obleganje. Ali pri tem zadene na nove težave. Okoli trdnjavskih zidov so bile same močvare in jame. Hitro zapove svoji vojski, da se vsi rovi zapolnijo s protjem, tramovi in prstjo. Naši so motili sovražnika pri tem poslu ter skušali zažgati les s smodnikom, ki so ga metali nanj v vrečicah. Ali pri tem se dogodi velika nesreča. Po neopreznosti pade namreč iskra v smodniško skladišče ter se užge. Tisoč centov smodnika zleti v zrak. Več vojakov, ki so bili v bližini, je bilo ubitih, z njimi 170 ujetih turških žen in otrok. Radi te nesreče je bil Jurij Posedarski v veliki stiski, kajti radi pomanjkanja smodnika se ne bi bil mogel dolgo braniti turških napadov. Najhuje pa je bilo, ko je moral gledati, kako so Turki ravno v tem času dogotavljali nasipe proti trdnjavi, a njegova vojska jih ni mogla odbijati, ker ni imela smodnika. V tej veliki stiski pošlje Jurij Posedarski poslanca Ivana Kovačiča k Zrinjskemu, prosit ga, naj mu priskrbi smodnika ter pride sam trdnjavi na pomoč. Zrinjski mu sporoči, da se približuje že pomoč po zapovedniku cesarske vojske, Mercoeuru.

Le-ta je prispel po cesarski zapovedi na Ogersko s svojim bratom Henrikom Chalignyjem in grofom Tillyjem (znanim iz tridesetletne vojske). Zbravši čete po Ogerskem, se vzdigne z njimi od Jegra proti Kaniži (17. kimovca). Poprej sporoči nadvojvodi Matiji, naj poskrbi za hrano, kajti to je bilo neizogibno potrebno, ker je bila vsa okolica kaniška poplenjena in pokončana. Nadvojvoda Matija je sicer obljubil, da zvrši nalog, ali bojni svet praški ni izvel zadane obljube; zato se je vse podjetje skončalo tako nesrečno. Dne 6. meseca vinotoka pride Mercoeur z vojsko k Muri. Iz vasi Dobre sporoči hrvaškim in slovenskim četam, katere so zbrali ban Draškovič, Jurij Zrinjski, Bačan in Herberstein pri Turnišču kraj Mure, naj pridejo k vasi Semenja, kjer se bodo združili. To se je tudi

zvršilo, in tako je štela krščanska vojska 25.000 moŕ ter je mogla pogumno udariti proti Kaniži. To je bilo 14. vinotoka.

Kako drzovit je bil veliki vezir, vidi se iz sledečega. Da se prepriča, kako jaka je krščanska vojska, pošlje nekoliko vohunov proti našemu taboru. Le-ti pozvedo vse o naši vojski ter sporoče velikemu vezirju, da ni prejaka, pa da se je bodo lahko ubranili. Tedaj javi veliki vezir Mercoeuru, naj se ne drzne priti s tako majhno četo Kaniži na pomoč. Mercoeur pa mu odgovori, da se ne boji turške vojske; kajti če so njej na pomoč hudobni duhovi, pomagal bode kristjanom Bog. Potem pospeši svoj hod proti Kaniži.

Veliki vezir pošlje nato proti našim četam oddelek svoje vojske, ki se postavi z dvema topoma na nekem bregu v bojni red, da pričaka naše. Mercoeur opazi to gibanje vojske ter pošlje proti Turkom svoje prednje čete, Tillyjeve konjike in oddelek pešcev pod vodstvom Koloničevim. Naši napadejo jadrno turške bojne vrste ter preženo sovražnika že po prvem napadu. Turki pobegnejo v svoj tabor. Ker se je zmrčilo, se vrnejo tudi naše čete. Kmalu pa se približajo turškemu taboru, od katerega jih je razdruževala le majhna šuma. Okoli tabora napravijo naši precej nasipe in jame, da se tako zavarujejo nenadnega napada. In kako prav je bilo, da so to storili; kajti že drugi dan okoli 2. ure popoldanske napadejo Turki tabor. Naši jih pošteno odpode z dobro namerjenimi topovi in puškami. Ko se sovražnik umakne, zapove vrhovni vojvoda Herbersteinu in Koloniču, naj gresta osvajat neki nasip, ki ga je sovražnik nasul ne daleč od krščanskega tabora ter učvrstil s 14 topovi, s katerimi je streljal neprenehoma na prednje čete Mercoeurove. Naši napadejo omenjeni nasip s 3000 junaki tako jadrno, da Turki niso utegnili postaviti se v bran, nego so pobegnili v svoj tabor, pustivši oroŕje na mestu. Vender pa je ostalo na bojišču do 3000 mrtvih. Herberstein in Kolonič sta bila po tej zmagi tako oduševljena, da sta sredi borbe poslala glasnika k Mercoeuru ter ga poprosila, naj se tudi on vzdigne hitro z vso vojsko; kajti sedaj je še čas, da preženo sovražnika iz tabora. Ali Mercoeur si ni upal spustiti se v dvojбно borbo, ker ni poznal dobro potov do tabora, in ker so ga od druge strani napadali Tatarji. Vender pa pošlje Herbersteinu nekaj pomoči pod vodstvom Hofkirchnovim. Brŕ ko le-ta prihiti na bojišče, obnove naši zopet borbo, ki je trajala do noči. Turki so izgubili zopet najmanj 2000 konjиков in 1000 janičarjev; naših pa je palo nenavadno malo. Slavodobitno se vrnejo le-ti v tabor z osvojenimi 14 topovi. Še nekaj dni je napadala turška vojska krščanski tabor, ali bila je vselej odbita. Veliki vezir je sicer vabil našo vojsko v bitko na ravnem polju, ali zastonj. Ko je izprevidel, da naših ne premaga na tak način, domisli se zvita glava nečesa drugega; zapove namreč zasesti vsa pota in klance, da naši niso mogli od nikoder hrane

dobivati. Samo na ta način se je nadejal pokončati jih. Bojni svet je namreč nakopičil premalo hrane za Mercoeurove čete; a sedaj so bile v največji stiski za živež ter so morali celo konje klati. Mercoeur skliče vojaški svet, in le-ta sklene, naj se vojska vrne nazaj do Mure, kjer dobi lahko hrane, potem pa naj se zopet vrne pred Kanižo.

Dne 13. meseca vinotoka se odpravi naša vojska iz tabora. Spredej vodi čete Zrinjski, za njim se vrste topničarji, potem ban in naposled Mercoeur z Nadaždom, Koloničem in Turrijem z vso vojsko. Komaj je veliki vezir opazil, da se je v krščanskem taboru vse vznemirilo, vedel je precej, kaj namerjajo storiti. Zategadelj postavi hitro svojo vojsko v podobi polumeseča v bojni red, da jih tako prestreže in pokonča. Mercoeur je bil v veliki nevarnosti; le velika nevihta z gromom in treskom ter strašnim nalivom ga je rešila popolnega poraza. Turkom se je namreč vzpričo hude nevihte pomešal bojni red, in to priložnost je porabila naša vojska ter se rešila. Samo Tataři so se zaletali vanjo od vseh strani, ali brez pravega uspeha.

Ko je prenehala nevihta, se zbere zopet turška vojska ter udari za našimi. Pri tretjem mostu na močvirju doide zadnjo četo Mercoeurove vojske, četo Turrijevo. Le-ta se je hrabro branila in pogumno odbijala napade sovražnikov. Ko se je zdanilo, pomnoži veliki vezir svojo vojsko ter pritisne na Turrijevo četo z 20.000 vojaki. Ali brž ko Mercoeur o tem zve, pošlje nemudoma na pomoč dober del svojih čet pod vodstvom Koloničevim in Nadaždovim. Le-ta napadeta pogumno sovražnika ter ga po hudi borbi prisilita na vrnitev. Sedaj jih sovražnik ni več vznemirjal, in prišli so do večera (14. vinotoka) do Mure, kjer je bil postavljen most. S tem okretnim pohodom se je glavni zapovednik sicer izkazal kot dober vojak, ali glavnega namena vender ni dosegel, kajti obramba Kaniže je bila sedaj prepuščena edino le posadki. To je bil tudi razlog, da se je trdnjava tako hitro predala sovražniku.

Brž ko je prispela naša vojska do Mure, ni nič več mislila na trdnjavo, nego se je četa za četo povračala v svoja zimovišča. Tako ostane naposled Mercoeur popolnoma osamljen ter se vrne na Ogersko. Brž ko je to zvedela kaniška posadka, je izgubila pogum ter zdvojila o rešitvi. Zatorej zahteva od zapovednika Jurja Posedarskega, naj se začne dogovarjati o predaji mesta. Zastonj nagovarja zapovednik svojo četo na pogumno obrambo, zastonj jih spominja vojaške prisege in vernosti; del ogerskih čet odide iz trdnjave v turški tabor, kjer sporoče turškemu zapovedniku o žalostnem stanju v trdnjavi. Kar jih je ostalo še v trdnjavi, nagovarjali so malobrojno ali verno četo Jurja Posadarskega na predajo. Slednjič se zapovednik uda sili ter se začne dogovarjati s Turki.

(Dalje prihodujič.)

možu naravnost v obraz, da mu odbije pipo iz ust, in da mu razmrši lepo navihane brke pod nosom.

Govorili nismo tisti večer dalje o višnjevi poli — akoravno nismo umeli pomena debelega klobčiča na gospodarjevem obrazu. Toliko bolje je razumel menda Jurij Komar napad svoje žene na pričakovano višnjevo polo, s katero je ne more sprijazniti, kakor bi rad.

Tako so se vrstili dnevi in večeri pri »višnjevi poli«, drug je bil podoben drugemu; za primerno razliko v njih, za grom in strelo, solnce in senco je skrbela redno le gospodinja, ki je spuščala v svojih slabotnih urah strupene puščice na naše mlade neokretne glavice in na sivo moževo glavo.

Trpeli in prenašali smo radovoljno skupno domače slabo vreme; saj smo imeli tudi vesele dni v dolgem letu. Praznovali smo redno in slovesno tri dni v letu, namreč god gospe mamke, svetnika svetega Jurja, god našega gospoda, in pa god uradniškega predstojnika Komarjevega, ko je bil Komar pri njem na kosilo povabljen,

(Konec prihodnjič.)

Osvojitev Kaniže po Turkih leta 1600.

Spisal Ivan Steklasa.

(Dalje.)

Pogodba je bila hitro sklenjena. Sovražnik dovoli posadki, da sme vzeti iz trdnjave vse blago in dragocenosti razen topov. Posedarski je podpisal predajo osmi dan po odhodu naše vojske izpod Kaniže (20. vinotoka po Hurterju). Pogodbe so se Turki strogo držali, in naši so celo kurnike in zibelke odpeljali iz mesta. Topove pa so si pridržali Turki; bilo jih je 50 velikih in 26 malih. Turki tudi niso, kar se je sicer godilo skoro vselej pri predajah, nobenega naših vojakov zadržali ali pa ubili. Črez sto let je ostala ta jaka trdnjava v turškem posestvu. Šele s karlovškim mirom leta 1699. so jo zopet dobili Habsburžani.

Turki so smatrali osvojenje Kaniže za vrlo važen dogodek. Ko prinese Abdi Efendi sultanu vest o predaji Kaniže, mu podari le-ta zato častno obleko in sabljo. Narod turški je slavil zmago tri dni in tri noči. Dvajset čet iz Segana, do 3000 čilih vojakov, pride za posadko v Kanižo. Le-ta novi sandžak, kateremu se pridružijo dohodki mesta Sigeta, Oseka, Sikloša in Pečuha, dobi Terjaki Hasan. Čete velikega vezirja pa se po dokončani vojni vrnejo v Beligrad v zimovišča.

Iz zgodovinskih spisov onega časa je razvidna nedvojbna nedolžnost Jurja Posedarskega; toda ker je bil protestant, so ga sumničili nekateri, da je hotel iz osvetoželjnosti Ferdinandu naškoditi. Bilo je seveda dosti takih, ki so to verjeli, ali nepristranska zgodovina je ta navidezni madež poštemu možu zbrisala z lica po poznejših zgodovinarjih. (Glej Hurter, IV., str. 359. prip. 59.).

Da je Kaniža pala, tega je bil kriv v prvem redu glavni zapovednik cesarske vojske Mercoeur, ker je razpustil svojo vojsko. A bil je pri vsem tem tako drzovit, da je obdolžil Jurja Posedarskega, češ, da je on predal trdnjavo brez pravega vzroka in prehitro. Sam pa ni hotel preiskovati, je li to res ali ne, kar je trdil, nego je odpravil Jurja Posedarskega k nadvojvodi Matiji, da se pred njim opraviči. Le-ta ga je dal točno izprašati ter mu zapovedal, da mu ima na 14 točk, radi katerih je bil obdolžen, pismeno odgovoriti. To je obtoženec tudi storil. Ker so pa smatrali nekateri četniki njegovo opravičevanje glede predaje Kaniže za nedostatno, so ga poslali vkup z njegovimi služabniki na Dunaj k vojaškemu sodišču, kjer se je prijavil 14. listopada. Dne 4. meseca grudna je bil napovedan zanj sodnji dan. Ker so bili pa k preiskavi poklicani vsi nižji zapovedniki trdnjavski ter tudi prosti vojaki, se je pritožil radi tega Jurij Posedarski, češ, da se je on opravičil že pismeno, in pa da ni treba še drugih dokazov s pričami; prisotnost njegova pa dokazuje najbolje njegovo nedolžnost. Ravno tako se pritoži zoper to, da bi bil postavljen kot obtoženec pred one, ki so trdnjavo predali brez njegove vednosti. Vzpričo teh prigovorov je vojaško sodišče preložilo sodnji dan na dan 12. meseca grudna, tedaj za osem dnij. Jurij Posedarski pride tudi k tej novi razpravi. Spremilo ga je nekoliko poznane gospode v sodiško dvorano. Generalni profoz obtoži vojake, pa tudi Posedarskega krive prisege ter zahteva za-nje ostre kazni za strašilo drugim. Nato zahteva Posedarski še jedenkrat za svojo obrambo šest tednov in tri dni. Sodišče v to privoli. Med tem odlogom sestavi Posedarski poročilo, kako se mu je godilo v Kaniži dan na dan ves čas celega obsedanja. S tem poročilom je natanko dokazal, da je on točno vršil svojo dolžnost; Kaniža ne bi bila pala, da ga niso njegovi sluge izdali; on sam da zasluži za svoje ravnanje darilo, ne pa sramotne obsodbe. Sodišče pa je drugače odločilo. Ni se oziralo na Posedarskega poročilo, napisano na sto pol, češ, da je vsaki zapovednik dolžan v takem slučaju, kakeršen je bil le-ta, žrtvovati tudi svoje življenje. Radi tega je bil Posedarski zaprt v ječo grofa Harteka. (Khevenhüller: Annales Ferdinandi, tom. V., str. 2248.—2250.).

Žena Posedarskega je poskušala večkrat na dunajskem dvoru izprositi milost, ali sklep vojaškega sodišča se je moral po nalogu zvršiti. Zategadelj je hotel Posedarski uteči iz zapora. Preoblečen v obleko priprostega človeka,

je prispel že na tretje stopnice, ko ga stražar spazi, ujame in vnovič zapre. Dne 19. vinotoka l. 1601. odpeljejo Posedarskega in stotnika Guglerja na dvorski trg. Tukaj odsekajo najprej vsakemu desno roko, potem pa obema glavi ter ju skupaj pokopljejo. Ob jednom denejo tukaj ob glavo Viljema Urmüllerja, stotnika v Baboči, in zastavnika Hugona Naso. Usmrtili pa so še Pongraca Ruša, sodnika v Kaniži, in Matijo Stärkla, naddesetnika v Baboči. Sodnikov jezik so pribili celo na vislice.

Tudi so poklicali vojake iz Kaniže, Baboče in Komorna pred vojaško sodišče na Dunaj, kjer se jim je imela obsodba proglasiti na trgu pred cesarskim dvorom. Sodišče jih je obsodilo večjidel na smrt. Ko so pa zaslišali obsodbo, so popadali vsi na kolena ter prosili milosti, obrnjeni proti cesarskemu dvorcu, kjer je stal nadvojvoda Matija. Le-ta jim pokloni življenje, ali ob jednom zapove, da se razmestijo po mejah kot vojaki. Kaniški imajo služiti tri leta in tri dni za malo plačo, baboški pa doživotno samo za hrano; komoranske pa so oprostili vse kazni. Sedemnajst let kasneje je zahtevala vdova Jurja Posedarskega njegovo plačo, katere ni sprejel nikdar kot zapovednik kaniški. Ta zahteva se ji pa ni spolnila, kajti Posedarski po obsodbi ni izgubil samo grajščin svojih, nego tudi »dass canisische Verdienen«. (Khevenhüller. Annales Ferdinandí, tom. V., str. 2400.—2401.) Kakor Ivana Kacijanarja, tako je pokončala grda zavist tudi Jurja Posedarskega. Za vernost svojo je pretrpel nedolžno smrt, kar je nepristranska zgodovina dokazala že zdavnaj.

(Dalje prihodnjíč.)

L I S T E K.

Ljubljanski potres. Dasi se naš list kot mesečnik-zabavnik po pravici izogiblje razpravljanju dnevnih vprašanj in teženj iz vsakdanjega življenja, bi bilo vendar celo čudno, da ne rečem nenaravno, ako bi se tudi proti taki katastrofi, katere si skoro ne upamo drugače v misel vzeti, nego z evfemistiškimi izrazi, storili gluhe in slepe; nasproti se nadejamo, da bodo odobravalí naši čitatelji, da smo tudi mi potresu po svoje »odrajtali svoj tribut«, in da je potres udaril svoj pečat današnji številki, ki je na ta način postala prava »potresna številka«.

Zdelo pa se nam je, da te »potresne številke« ne moremo boljše pričeti, nego da zberemo in ponatisnemo krasne elegije, ki jih je speval ob onih groznih nepozabnih dneh liki Tirtej Špartancem naš Stritar nam v tolažbo in — pomoč. Res, da jih je pesnik sam objavil v dnevniku — kajti on nas ni hotel samo tolažiti, ampak nam tudi pomagati, in si je pač mislil: »Bis dat, qui cito dat«, in prav je tako — in gotovo so jih naši čitatelji že vsi čitali tu ali tam; ali takisto, mislimo, nam bodo pritegnili, da smo se obrnili do pesnika ter ga prosili dovolitve za ponatisek. Dnevnike prečitamo in zavržemo; tistim elegijam pa menda vsi čitatelji z nami vred prisojajo poleg efemernega, hipnega učinka, ki so ga po pravici napravile, preveliko pesniško vrednost, nego da

Mnogo let je minilo potem. Združili smo se zopet nekdanji prijatelji: Miloš, Davorin in jaz v tistem vseučiliškem mestu.

Bil je zopet krasen večer. Miloš, debelorejen poročen stotnik, je pripovedoval o svojih plavolasih sinih, pravih junakih; prijatelj Davorin je sanjal o novih najdenih Homerjevih sufiksih, in jaz, kaj sem pripovedoval? Tudi jaz — samo to, da nimam sicer ni sina, ni hčere, a spišem rojakom povest, da samo ženske nam glave vedre, in pa da samo one nam urijo roke.

Osvojitev Kaniže po Turkih leta 1600.

Spisal Ivan Steklasa.

(Konec.)

Grozen strah je prešinil vse slovenske dežele, ko se je zvedelo, da so Turki osvojili Kanižo. Še mesec dnij kasneje so se bali prebivalci Štajerske turškega napada od te strani. Strah se je povečal po govoricah, da se je namreč osvojitelj Kaniže, pravi poturica, doma nekje z Nemškega, zagrozil štajerskemu najvišjemu duhovniku, da ga poseti čim preje; onega sicer ne pozna, toda ga bode že našel na njegovem posestvu. Vender se pa to ni zgodilo, marveč se je nekaj časa kasneje mislilo celo na mir. Dogovori pa niso uspeli; saj Turki niso imeli pri tem druge namere, nego da naše zamamijo, in da se naši ne pripravijo za daljnjo odločno borbo.

Cesarju je bilo mnogo do tega, da se osvoji zopet Kaniža, mimo katere je zdaj sovražniku odprta pot na Nemško in Laško. Prepustil je nadvojvodi Ferdinandu vso skrb za to podjetje, za katero je iskal pomoči na vseh straneh. Španskemu kralju, svojemu svaku, sporoči žalostno vest o padcu najjačje krščanske trdnjave. Morala bi se zopet osvojiti, ali brez njegove pomoči se to ne bi moglo zgoditi. Vladar španski mu nato pošlje v pomoč 4000 mož na pol leta, a obenem poprosi tudi sam papeža, naj bi tudi on kaj žrtvoval v to svrhu; vsaj 7000 pešcev in 1000 konjиков naj pošlje v krščanski tabor. Papež Klement VIII. pošlje zares lepo vojsko pod vodstvom svojega sorodnika Aldobrandina. Vrh tega žrtvuje pa še 300.000 kron, četudi se je že poprej v te svrhe potrošilo neizmerno mnogo iz papeževe blagajnice. Papež je opominjal tudi ostale škofove za doneske in v Italiji je razpisal desetino za turško vojno. Tudi Benečanom je sporočil, naj mu pošljejo nekoliko prispevkov neposredno v Rim, da ne zvedo Turki, v kakšno svrhu se ima ta denar potrošiti. Ali Benečani niso papežu spolnili te želje. Ko je kasneje papež od njih poslanca zahteval 50.000 cekinov,

mu le-ta odgovori, da imajo Benečani velikih stroškov za korist krščanstva kot predstraža proti Turkom. Kakor povsod, tako se je pokazala tudi v tem slučaju prav očitno grda sebičnost, pa tudi dvoličnost beneška. Cesar je obljubil sam 150.000 goldinarjev pomoči.

Zdaj so šele v Pragu uvideli, česar niso hoteli poprej vedeti: da bi se bila morala Kaniža vsekakor obraniti, in da je po njenem padcu za krščanske dežele nastopila večja nevarnost, nego da je pala katerakoli druga trdnjava na Ogerskem. Že mesec dnij po padcu Kaniže je napovedal nadvojvoda Matija državni vojni svet, kjer so se imele pretresati vse priprave za bodočo obrambo mej. Ta posvetovanja pa so bila res tudi neizogibna; kajti po padcu Kaniže je pretela nevarnost že tudi drugim bližnjim trdnjavam, kakor v Gjurgjevici, Koprivnici, Novem gradu na Dravi, ki se je že podiral, in v Varaždinu, ki je bil slabo oskrbljen. Potrebno je bilo tudi preskrbeti jačjo posadko važnim trdnjavam: Legradu, Križu, Ivaniču in celo Karlovcu. Mnogi so bili že te misli, da bode sovražnik bodočo spomlad prodril na Štajersko ter odtod udaril na Dunajsko Novo mesto, ali pa še celo na sam Dunaj. Po izgubi Kereštura, Veča in Vejčovara se je povečala nevarnost, Ferdinand je zatorej zahteval, da se povečajo posadke v vseh trdnjavah med Dravo, Muro in Rabo; nekaj trdnjavic in stolpov pa bi se moralo znova postaviti, kakor Raić naproti Kaniži. Vrh tega naj se po njegovi zapovedi zedinijo dedne dežele, da bodo v vsakem slučaju pripravne za obrambo. Najtežje je bilo rešiti vprašanje, kdo naj preskrbi stroške za to podjetje, ali nadvojvoda Ferdinand, ali cesar. Seveda so se stroški večjidel zvrnili na cesarja. Po predlogu nadvojvode Matije naj se Kaniža napade prihodnje leto, ali pa naj se udari na Budim, in če se le-ta osvoji, naj se zameni za Kanižo. Obenem naj se pokončajo od Sigeta do Kaniže vse vasi, ki so se predale Turkom. Meseca decembra je bil sklican na Dunaj vojni svet, da razpravlja o vseh teh rečeh. Tega posvetovanja se je udeležil vojvoda Mercoeur, zapovednik slavonske krajine Žiga Herberstein, baron Viljem Windischgrätz, vojni svetnik baron Stadl in mnogi drugi cesarski vojvode. Imelo se je rešiti glavno vprašanje, kako bi se mogli zbrati stroški za večjo vojsko, bodisi že za napad ali za obrambo. Bojna osnova nadvojvode Matije, da se prodre skozi avstrijsko Primorje ter stopi v zvezo z Albanijo proti Turkom, se ni mogla odobriti; kajti še tisto zimo se je bilo bati napada od turške strani, ker so bile zamrznile vse reke. Sovražnik se je moral pričakati tedaj na domačih tleh. Posebno važna je bila utrditev Medmurja, ki je bila last grofa Zrinjskega; le-ta je zahteval za obrambo 800 konj in 1000 hajdukov. Tudi Gradec se je moral utrditi. Stroške je imela prevzeti dežela; kajti od cesarja se v tem pogledu ni moglo nič zahtevati, saj je izdal že v te svrhe 700.000 gld. denarjev.

Vender pa zastopniki Štajerske s tem niso bili zadovoljni, ker niso imeli drugega naloga, nego da razpravljajo o obrambi Kaniže.

Vkljub hudim stiskam za denarna sredstva so se vender delale izdatne priprave za prihodnjo vojno. Že na početku leta 1601. dobi cesarski vojni svet zapoved, da zbira novo vojsko, živež, strelivo, orožje, ladje, mostove, šatore i. t. d. Tudi ogerskemu zboru se sporoči, da poskrbi za strogo nadzorstvo pri vseh prevozih in prelazih na reki Rabi, in da pojači obmejna mesta med Muro in Rabo z večjimi posadkami. Poleg avstrijskih dežel se poprosita za pomoč Nemška in Danska. Od novoizvoljenega izbornega kneza v Mainzu se je zahtevalo za vojsko celih 100.000 goldinarjev. Tudi mesta nemške hanse (= zaveza trgovskih mest), talijanski vojvode in talijanska mesta so storila svojo dolžnost; Genova n. pr. je dala 30.000 tolarjev podpore. Od Gornje Avstrije se je zahteval celo drugi prinos za Kanižo, in sicer celih 40.000 goldinarjev. A na Ogerskem so bila oteta vsa posestva onim velikašem, katerim se je nezvestoba očitala in tudi dokazala. Kako vesel pa je bil cesar vsake pomoči, je najboljši dokaz, da je zapovedal nagraditi z lepo vsoto glasnika, ki mu je prijavil papeževo pomoč za to vojno.

Kakor cesar, tako je iskal pomoči tudi nadvojvoda Ferdinand za svoje čete po Španjskem in po Italijanskem pri raznih vladarjih in še posebej pri papežu. Po posredovanju vojvode Maksimilijana bavarskega mu je poslal vojvoda lotarinški svojega glasovitega graditelja trdnjav Italijana Orfeja Gallonija.

Počasi se zbere lepa krščanska vojska. Papež pošlje 10 000 mož pod vodstvom svojega sorodnika kneza Aldobrandinija; florentinski vojvoda Kosma odpravi svojega brata Ivana Medicejskega, prav izkušenega vojvodo z 2000 možmi; mantovski vojvoda Vincencij Gonzaga pa pripelje sam svoje čete. Španskim četam, katerih je bilo do 6000, je bil vodja Gaudencij Madrucci. Čete se zberejo zopet pri Turnišču v Medmurju, kjer jih čakajo že Hrvatje, zbrani od vseh krajev, celo iz primorskih od Reke do Trsta, pod banom Draškovičem in Jurjem Zrinjskim ter Slovenci iz slovenskih dežel pod Žigom Herbersteinom in Friderikom Trautmansdorfom. Tisoč strelcev je poslal cesar sam v pomoč, z Ogerskega pa je prispelo v tabor do 500 konjиков. Vojska Ferdinandova pa se je zbirala pri Radgoni ter se počasi pomikala proti Kaniži. Dne 1. kimovca se je prepeljala vsa vojska čez Muro pri Lenteju, a dne 10. kimovca je prispela pred Kanižo.

Ali Frančišek Aldobrandini, zapovednik papeževe vojske, je moral ostati radi bolezní v Zagrebu, mesto njega pa je prevzel zapovedništvo Flaminio Delfini. Vsa vojska je štela 23.000 mož pešcev in 4500 konjиков. Preskrbljena je bila dobro z vsem, kar je potrebno za obleganje. Glavni

kvartirmojster je bil Karol Formentin, a zapovednik topničarski že poprej omenjeni Orfej Galloni.

Razen te vojske je pa bila zbrana pri Rabu še druga, tudi precej jaka krščanska vojska pod zapovedništvom vojvode Mercoeura, a tretja pod vojvodo Basto v Erdelju. Mercoeurov oddelek je začel vojevanje leta 1601., 9. kimovca, z obsedanjem Stolnega Belega grada ter ga je osvojil po najmanj dnevem obsedanju. Padec te trdnjave je prisilil tudi Turke, da so se vzdignili iz svojega taborišča. Veliki vezir Hasan, naslednik Ibrahimov (leta je umrl 10. mal. srpana l. 1601.), prihiti z jako vojsko pod Stolni Beli grad 10. vinotoka. Pa tudi našim pride pomoč pod vodstvom samega nadvojvode Matije. Že 15. vinotoka napade naše Mohamed brez vednosti budimskega beglerbega. Naši ga popolnoma premagajo. Sam zapovednik turške vojske in mnogo drugih odličnih Turkov je ostalo na bojišču. Naši so izgubili najmanj 1000 mož. Mnogo je pomagal, da je naša vojska zmagala, kapucinec Lovrenc Brindiški, ki je s križem v roki hrabil naše v borbi, kakor nekdanj Ivan Kapistran pred Belim gradom. Veliki vezir se je vrnil nato k Paloti, kjer se je utaboril. Od tukaj je odrinil čez 10 dni proti Kaniži k naši vojski, ki je oblegala trdnjavo že od 10. kimovca.

Vojni svet na Dunaju odloči, da se vse tri poprej omenjene čete zedinijo ter najpoprej napadejo Budim in šele potem Kanižo. Ali Aldobrandini se izjavi proti temu, češ, da je on poslan le za osvojitev Kaniže v te kraje, in da je to jedini njegov smoter. Tudi nadvojvoda potegne z njim. Tako se je izjalovila zopet le vzpričo samovoljnosti in trmoglavosti zapovednikov najlepša osnova, ki bi se bila dala lahko izvesti s tako krasno vojsko. Vrh tega pa je bila kriva tudi popustljivost nadvojvode Ferdinanda, ker je dovolil iz obzirnosti do papeževe vojske, da mu je bil Aldobrandini v zapovedništvu jednakopraven, a ne podložen.

Že 9. kimovca pridejo prednje čete krščanske pod vodstvom Ivana Medicija pred Kanižo, a drugi dan se utabori že vsa vojska pred trdnjavo. Glavni zapovedniki so bili precej nespretni v vseh pripravah pri tem obleganju. Nadvojvoda Ferdinand je bil seveda pri vsem tem najmanj kriv, ker ni bil še dovolj izkušen v vojaških rečeh; zatorej se je pokoraval naredbam ostalih zapovednikov. Ravno njegova četa, večjidel Slovenci, se je utaborila na najbolj nevarni iztočni strani; vkljub temu je Ferdinand vztrajal do konca na tem mestu. Njemu na desno, severno od trdnjave, se je postavil Gavdencij Madruzzi na holmih, ki so sicer nadkriljevali trdnjavo; toda ravno na tem kraju so jo branile najjačje zidine in 16 črevljev širok jarek. Tukaj so bili postavljeni najjačji topovi, a za generala topništva je bil imenovan Orfej Galloni, ki je imel vkup z Ivanom Medicejskim nadzirati bombardovanje trdnjave. Nadvojvodi na levo naproti zapadnim in

južnim utrdbam sta se zместila Vincencij Gonzaga in Frančišek Montano. Hrvatje z banom in Zrinjskim so se utaborili trdnjavi na zapadu, a Flaminij Delfino, naslednik Aldobrandiniju, ki je medtem umrl na potu v Varaždinu, se je postavil s papeževimi četami v neko dolino, precej daleč severno od trdnjave. Obleganje je vodil Galloni, ki pa je znal bolje govoriti, nego se pa izkazati pri poslu, ki mu je bil poverjen; zatorej tudi ni bilo ostalim zapovednikom žal, ko ga je pobrala smrt že na početku obsedanja. Ustrelili so ga Turki s topom, ko je stal s svojimi Talijani na nasipu. Vse odredbe naših zapovednikov so bile tako nespretne, da s tako veliko vojsko niso mogli osvojiti ni jednega nasipa trdnjavskega. Zategadelj je sovražnik čisto lahko svoje topove postavil na srednji nasip ter ga tako zaprl; kajti cele tri tedne so naši potrebovali, predno so mogli le jeden sam neznamen nasip proti sovražnikovemu postaviti. Pri belem dnevi je lahko Turčin nabiral dračje in krmo za konje ter pri zidanju nasipa napredoval, ne da bi ga bil kdo motil. Seveda je bilo naši vojski težavno delati nasipe na močvirju, ker je bilo že konec jeseni ter prav slabo vreme. Pojavile so se pa vrhu tega še nevarne bolezni.

Toliko bolj se je odlikoval zapovednik trdnjave Hasan Terjaki (Hasan, ki zveči opium). Bil je popolnoma samostalen v svojih odredbah; zatorej mu je bila tudi posadka v vsakem pogledu zvesta in udana. Spočetka je imel samo 900 mož; a ko je izprevidel, da je preslab proti mnogobrojnim kristjanom, poprosi pomoči paši v Sigetu in Pečuhu; le-ta mu pošljeta zopet kakih 900 mož, med njimi 100 onih Valonov, ki so bili izdali pred jednim letom trdnjavo Papo. Naši kmalu zvedo, da se približuje turška pomočna četa, ter pošljejo proti njej Herbersteina. Ali Talijani, ki so bili zavidni Herbersteinu, krenejo na drugo stran namesto proti sovražniku, tako da je mogla turška četa brez vsake zapreke v trdnjavo. Na ta način je imel zdaj paša v trdnjavi do 2000 mož posadke, vrhu tega pa še mnogo kmetov, ki so mu popravljali zidovje. Še več, nego ta četa, pa je odločevala zapovednikova pogumnost, spretnost in razumnost. Čvrsto je držal na uzdi vso posadko, in po njegovih zapovedih se je vršilo vse točno in gladko. On je bil jedini zapovednik, v krščanski vojski pa jih je bilo več, kar je prečilo jedinstveno delovanje.

Kristjani so celo poskusili, ne bi-li morda pridobili Hasana s pregovori, da jim preda trdnjavo. Mesto odgovora začne paša naše silno bti s topovi, katere je bil postavil na srednji nasip (po Valvasorju IV. 25 celih 9 baterij). Zdaj se lotijo tudi naši resneje posla ter začno streljati z 42 topovi najhuje na mestni stolp. Hitro namečejo naši nasip na onem mestu, kjer je stalo lani požgano mesto. Tukaj postavijo drugo baterijo in hitro zrušijo ne samo stolp, nego tudi bližnji zid okoli njega. Zdaj bi bili lahko

napadli trdnjavo, da jih ni zaustavljalo močvirje. Hitro se lotijo zasipanja. Ali kako počasi se je polnila globoka in široka jama s peskom, slamo, protjem, drvi in drugimi tvarinami; kajti Turki, videč, kaj nameravajo naši, so udarjali na-nje od vseh strani, samo da bi jih zaprečili v tem poslu.

Hasan je medtem še vedno dobival za svojo vojsko hrano iz okolice. Le-to so skušali naši zabraniti; kajti uvideli so, da bi bilo sicer obleganje brezuspešno. Zategadelj se spuste čete Jurja Zrinjskega in Žige Herbersteina iz tabora naproti Sighetu in Baboči, da zapro ves predel okoli trdnjave. Pri neki priliki ulove Hasanovega podzapovednika Kazanfera. Z njim sta dobila naša zapovednika tudi glavi paš, ki sta pala v bitki pri Stolnem Belem gradu, namreč Murada, beglerbega budimskega, in Mohameda kot znak zmage krščanske vojske nad sovražnikom. Zrinjski in Jernej Gerec pripeljeta Kazanfera do nasipa, kjer postavita obe glavi na visok drog, da ju je mogla videti turška posadka v Kaniži, ter sporočita zapovedniku, naj se preda; saj nima pričakovati od nikoder pomoči, kajti turška vojska pri Stolnem Belem gradu je potolčena, kar dokazujeta glavi ubitih paš. To pa posadke ne preplaši niti najmanje, marveč se Hasan zagrozi, da bode nemudoma streljal na naše, ako se hitro ne umaknejo. Kakor je pred 25 dnevi, ko je zvedel o padcu Stolnega Belega grada, z neprestanim streljanjem na krščanski tabor preziral veselje v naši vojski radi tega dogodka, tako pogumnega in podjetnega se je izkazal tudi zdaj, ko so mu naši pokazali vidni znamenji te zmage. Pred svojo posadko, katero je zbral hitro okoli sebe, je odločno trdil, da jih hočejo kristjani s tema glavama le prelestiti, kajti to sta glavi drugih mrtvecev, ne pa omenjenih paš. Obenem pa zagotovi svoji vojski, da Kaniže sovražniki ne morejo na noben način osvojiti, ker so jo začeli oblegati na rojstni dan proroka Mohameda. Razen tega pa je veliki vezir Ibrahim osvojil Kanižo šele potem, ko je obljubil, da bode upotrebil vse dohodke tega mesta za pobožne svrhe v Medini; a ker se dohodki pošiljajo tjakaj še sedaj vsako leto, potem prorok ne bode dopustil, da kristjani zavladajo v tej trdnjavi. Tudi krik Allah! Allah! koristi Turkom toliko, da do zdaj niso neprijateljski topovi nič poškodovali trdnjavskih nasipov. — Te besede so silno ohrabile turško vojsko, in ker je znal lokavi Hasan večkrat naše tudi prevariti, ni bilo čudno, da se je čutil v svojem gnezdu popolnoma varnega. Videl je celo na potu proti Kaniži znamenja, ki so svedočila po njegovem tolmačenju, da morajo moslimi premagati džauri (kristjane). Ko se je bil namreč približal taboru velikega vezirja pri Kaniži, je opazil jato vran, ki so letele od sovražnikovega tabora proti Kaniži. Tukaj jih napade jata orlov ter jih pokonča popolnoma. Dva njegova najbolj zvitata pomagača sta bila Črni Onor in Črni Penče. Vsaki čas sta si kaj izmislila, da bi le kristjane vznemirila. Pošiljala sta ponarejena pisma v

krščanski tabor, po katerih sta kristjanom priobčevala, koliko vojske gre trdnjavi na pomoč, in kako dobro se počuti njih posadka. Zvijajača je sledila za zvijačo od te strani, našim le v zmešnjavo in škodo; Hasan pa se je s tem položajem okoriščeval.

V krščanski vojski so bili Talijani najmanje zanesljivi, in mnogo jih je celo pobegnilo iz tabora. Ali to pri obsedanju naši vojski ni toliko škodilo, kolikor nesposobnost glavnega zapovednika, ki ni poznal sveta okoli Kaniže, in zategadelj tudi ni mogel porazdeliti vojske tako, kakor je to zahtevala bojna umetnost. Ko ga naposled nadvojvoda prisili, da sporazumno z njim upravlja vojsko, je bilo obleganje že tako zavoženo, da ni bilo pričakovati nobenega uspeha in sicer tem manj, ker je bila vojska prav slabo oskrbljena ter je nastopila zgodnja huda zima. Po Khevenhüllerjevi trditvi je pomrlo že konec kimovca od zime in glada do 500 vojakov. Hrane je bilo tako malo v taboru, da je vojak tudi za denar ni mogel zadosti dobiti.

Medtem pa je naša vojska z obleganjem toliko napredovala vkljub vsem težavam, da so od petih potov, ki so se imeli narediti čez močvirje, trije bili dogotovljeni; a ko so bili naposled postavljeni tudi še trije mostovi, po katerih so se imele prekoračiti jame, odloči bojni svet napad za 28. dan meseca vinotoka. Od treh stranij se je imelo udariti na trdnjavo. Ali ta napad ni uspel. Močvirje ni bilo dosti nasuto, voda je povsod prodirala med slamo in peskom, a mostovi so bili za tri sežnje prekratki ter niso segali do drugega kraja jame; tudi preslabi so bili za toliko vojsko. Herbersteinova četa se je pri napadu pogreznila v vodo, ko je hotela prodreti do trdnjavskega zidu. Tedaj jih napade sovražnik ter pobije, kar jih je bilo še v vodi. Herberstein sam se reši komaj iz te nevarnosti. S krvavimi glavami so se morali naši vrniti v svoj tabor, izgubivši 500 mrtvih. Ranjenih je bilo pri tej priliki več ko 500 mož. Ko je nato Ferdinand zahteval od sovražnika, da se preda, mu je le-ta pokazal golo sabljo. To je bil preprost odgovor; jasno jim je bilo, česa se jim je nadejati pri drugem napadu.

Nadvojvoda Ferdinand je vkljub temu neuspehu še vedno delal priprave za obleganje, kajti mislil je, da mora trdnjavo vsekakor dobiti. Svoje lastne konje je upotrebil za vožnjo, iz šatorskih plaht pa je dal napraviti vreče za pesek. Fašin je bilo narejenih toliko, da bi se bila od njih lahko postavila kula, višja od same trdnjave. Tudi nadvojvodo Matijo poprosi pomoči ter pošlje zategadelj k njemu v tabor Jakoba Braunerja. Nadvojvoda mu odpravi na pomoč zares že dne 7. meseca listopada pod zapovednikom Russwormom 6000 pešcev in 2000 konjikov iz Rabe. Le ta vojska je prišla pred Kanižo šele dne 14. meseca listopada, ker so bila pota vzpričo

jesenskega deževja tako razmočena, da se je mogla komaj dalje pomikati, a šatore in ostalo prtljago je morala celo med potom že v Vesprimu in nekih drugih mestih pustiti. Radi velikih težav in gladu je pomrlo tudi precej vojakov med potjo.

Naša vojska pod Kanižo je nadaljevala priprave za obleganje. Najprej je bilo potrebno, da se popravijo prekratki mostovi ter se zasplo po možnosti tudi jame. Sovražnik je naše seveda zadrževal na vseh krajih. Vender pa Hasan ni verjel svoji jakosti ter je po svojem Črnem Penču prijavil velikemu vezirju, da potrebuje hitre pomoči. Že drugi dan se vzdigne turška četa vkljub nepovoljnemu vremenu proti Kaniži ter pride komaj do Sigeta. Ali dalje niso mogli, ker jih je zaustavil oddelek naše vojske. Sklenjeno je bilo, da se dne 13. meseca listopada ponovi napad na trdnjavo. Vender se pa to ni zvršilo, ker je ta dan začelo silno deževje z burjo in snegom. Dne 14. meseca listopada pride Russworm s svojo četo v tabor ter se postavi na ono stran, od koder je posadka še zmeraj mogla dobivati hrane. To je imel Russworm preprečiti.

Ali burja, sneg in zima so bili hujši sovražniki naši vojski, nego Turek sam. Že so se čule besede, naj se vojska povrne še o pravem času, drugače bode vsa pokončana. Zapovedniku Russwormu pa tako ravnanje ni bilo po volji, nego je zahteval od Ferdinanda, da se zbere vojni svet, in da le-ta odloči napad na trdnjavo. Vender pa je to posvetovanje bilo že prekasno; saj je sam Russworm uvidel, da bi se morale vse priprave za napad vnovič zvršiti, ko bi hoteli uspeti proti sovražniku. Pod dosedanjimi okolnostmi voditi vojsko proti sovražniku, ne bi bilo nič drugega, nego ljudi goniti v smrt. O kakem novem podjetju proti trdnjavi torej ni bilo več misliti. Že tisti dan zapade debel sneg, a ko se nato po noči nebo razjasni, nastopi tako huda zima, kakeršne niso ob tem času pomnili niti najstarejši ljudje. Že prvo noč je poginilo 1500 ljudij in 300 konj. Posebno je trpela Russwormova četa, ki ni imela nobenega šatora ter morala ostati celo noč na ledu in v zimi.

Zdaj se ni dalo nič več čakati, četudi sta mislila Ferdinand in Russworm, da bi se morda vender-le dala trdnjava osvojiti. Ker pa tudi drugi dan, dne 16. meseca listopada, ni bilo boljšega vremena, zapove Ferdinand, naj se vzdigne njegova vojska iz tabora. Ves kraj okoli Kaniže je bil pod vodo, ki je bila pokrita s tankim ledom, po katerem ni bilo mogoče voziti niti prtljage, niti topov. Konji so bili že večjidel poginili, a kolikor jih je še bilo, jih niso imeli s čim vpreči, ker so potrebovali vse vrvi in tudi jermenje za druge stvari. Ni preostalo tedaj nič drugega, nego topove razstreliti in pokončati, da jih ne bi mogel sovražnik rabiti. Vojska se je prav počasi pomikala iz tabora. Talijani so bili prvi, kajti oni so izmed vseh

najtežje pričakovali vrnitve. Zadnji oddelek sta vodila Herberstein in Russworm,¹⁾ a poprej sta zapalila še šatore. Bolne in ranjene, katere sta vzela s seboj, sta morala kasneje med potjo pustiti, ker sta se morala radi njih preveč obotavljati in sta bila v nevarnosti, da ju Turki zajemo. Dobro miljo od trdnjave sta se naposled ustavila in utaborila. Tako je ostal večji del tabora z orožjem vred v turških rokah.

Kdo je bil bolj radovoljen, nego-li Hasan, ko je videl, kako se umiče izpod trdnjave krščanska vojska. Omer aga se spusti s posadko za kristjani, Hasan pa se postavi na mestna vrata z mošnjo cekinov v roki ter navdušuje svojo vojsko z nagrado vsakemu, kdor prinese krščansko glavo. Ko sta Omer aga in Musseli beg osvojila krščanski šator ter pobila vse ranjene kristjane, ki so še tamkaj ostali, se odpravi tudi Hasan med svojo vojsko ter se odpoti z njo v Ferdinandov šator. Tukaj najde še prestol in 12 stolcev, prevlečenih z rdečim škrlatom ter mnogo krasnih preprog. Prestol razseka s svojim mečem po kratki molitvi ter sede na razvaline, a njegovi age in begi na stolce. Nato jim izpregovori nekoliko besed, kako krasen plod je obrodila njih vztrajnost. Tukaj ni dovolil pleniti, ker je ves šator nadvojvode Ferdinanda pridržal za velikega vezirja. Tudi ostali plen je bil velik: 42 velikih topov ter pet malih od dobre kovine; vsi ti topovi so bili prav lepo izrezani in okrašeni z različnimi grbi; 14.000 pušk ter obilo sekir in lopat, mnogo srebrnega posodja, 10.000 šatorov, mnogo trobelj, bobnov, zvonov in kočij, mnogo hrane in različnih priprav za obleganje. Ujeli so tudi 6000 kristjanov, katerim so vsem odsekali glave, njih trupla pa so pometali v bližnjo vodo. Našli so 18.000 krogelj, katere so kristjani izstrelili na levi stolp trdnjave, a 120.000 na desni, v šatoru pa jih je bilo še 58.000. Vseh krogelj vkup je bilo torej 196.000.

Veliki vezir se je medtem vzdignil od Sigeta proti Siklošu, ker ga je na to prisilila vojska. Tukaj se je zvedelo, kaj se je zgodilo pri Kaniži. Hrabrega branitelja trdnjave sprejme z največjimi častmi. Podeli mu tri konjske repe in tri lepo opremljene konje; Musseli begu pa izroči sandžak gistendilski, a Omer begu pečuški. Poročilo o veliki zmagi je napisal reis effendi (minister zunanjih stvari) Mehdi Elias. Topove so poslali najpoprej v Siget, od tukaj na Dravo, a s te reke po Dunavu do Belega grada. V Carigradu pa so potrdili vse odredbe velikega vezirja glede Kaniže; vrhu tega so mu poslali še pohvalno sultanovo pismo z zlato verižico, na kateri je bila privezana zlata pločica. Na tej pločici je bilo vrezano cesarsko pismo s poveljem, da nosi to verižico okolu vratu, pločico pa na prsih vsa-

¹⁾ Dane Gruber omenja v razpravi »Borba Hrvata sa Turci«, str. 186., med našimi zapovedniki v tej vojski tudi Jurja Lenkovića, kar pa ni resnično, kajti omenjeni vojvoda je umrl že 8. dne meseca ržen, cveta 1, 1661. v Ljubljani.

kočasni janičarski aga v Kaniži. S ključem, ki ga je pripel za zlato verižico osvojitelj Ibrahim, naj isti aga odpira in zapira trdnjavo. Takega odlikovanja ne pozna turška vojna zgodovina; to pa je ravno najboljši dokaz, koliko so Turki cenili to osvojeno trdnjavo.

Po dokončanih bojih je odšla turška vojska zopet v zimovišče pri Belem gradu, a naša vojska se je odpotila od Kaniže proti Čakovcu po raznih potih, ker so bile ceste polne mrličev; velik del pešcev je namreč popadal med potjo od gladu in zime. Trdi se, da je na ta način v treh dneh propalo do 2000 mož. Šele, ko so prišli do Unce, so počili na posestvih Jurja Zrinjskega. Večji del njih je odrinil čez nekaj dnij proti Ptujju in Radgoni. Strogo jim je bilo zapovedano, naj ne delajo škode po zemljah cesarjevih. Zategadelj so se hitro razšli, ali raznesli so tudi na razne kraje kužne bolezni. Celó v Ljubljano so zatrosili bolezen, ki je tako hudo razsajala, da ni bilo v mestu hiše, kjer ne bi bili imeli to leto mrliča. (Liber Archivi G. J. Labacensis. Str. 57.).

Nadvojvoda Ferdinand je bil dolgo časa radi tega žalostnega konca svojega podjetja vedno potr in molčljiv, dokler ga ni pri neki pojedini Vuk Eggenberg potolažil z besedami: »Naj se Vaša presvetlost s tem tolaži, da Vaše vojske ni pregnal od Kaniže sovražnik, marveč slabo vreme.« To ga je nekoliko potolažilo. Toda ko so sledeče leto zopet turške čete zahajale tja do Radgone, je moral nadvojvoda misliti, kako bi se dalo namesto izgubljene Kaniže utrditi drugo mesto. To se pa ni posrečilo, ker je premalo pomoči prihajalo od sosedov in samega cesarja. Šele mir, sklenjen v Žitva Dorogu leta 1606., je osvobodil nekoliko slovenske dežele vednega strahu pred Turki.

„Ki“ v Prešernovih pesmih.

V prvi številki letošnjega »Zvona« smo brali veselo napoved, da Bambergova knjigarna - založnica pripravlja za velikonočne piruhe Slovincem ilustrovano izdajo Prešernovih pesmij, češ, da bode to izdaja, ki se bo lahko položila na vsako salonsko mizo, dostojna prvega našega pesnika. Zares vesela je bila ta novica, vendar se mi zdi umestno opomniti, da k dostojnosti nove izdaje našega Prešerna treba razen umetniško dovršenih ilustracij zlasti tudi kritično urejenega teksta. Tudi komentarja ali tolmača bi bilo želeti, kajti tudi neizobražen Slovenec utegne najti v Prešernu več ali manj temnih mest, ki mu ne bodo na prvi mah razumljiva. Da je res tako, dokazujejo različne navzkrižnosti v tekstu Prešernovih pesmij, izdanih leta 1847., in izdanih leta 1866. Nečem sicer dvomiti, da je pri napovedani